

Visie op het GLB en handelsbeleid door Voedsel Anders NL, 28 juni 2021

Geachte Kamerleden,

Vandaag spreken we over het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie dat gaat lopen tot 2027. Er is binnen de EU onlangs een akkoord bereikt met, wat Voedsel Anders NL ¹ betreft, vooral verliezers: boeren in de EU en het mondiale Zuiden, de biodiversiteit, het klimaat en de consument. Voedsel Anders NL pleit voor een alternatief waarbij er verbindingen worden gelegd tussen de verschillende beleidsterreinen en tussen het internationale, Europese, nationale en lokale niveau. En waarbij we kunnen leren van wat wel werkte in het verleden.

Analyse

Frans Timmermans vatte het goed samen bij Buitenhof: Het voorlopige akkoord leidt zowel tot kritiek van boerenorganisaties die vinden dat er aan te veel milieuvoorwaarden moet worden voldaan en men te veel geld inlevert, als kritiek van natuur- en milieuorganisaties die vinden dat het GLB-budget wederom niet effectief wordt gebruikt om urgente maatschappelijke doelen te behalen. Hoe komen we uit deze impasse?

In deze position paper zullen we betogen dat het mogelijk is om tot een win-win-win-situatie te komen als tegelijkertijd met het GLB óók de olifant in de kamer wordt benoemd en aangepakt: namelijk de WTO-afspraken die sinds 1992 leidend zijn geworden voor het GLB. ² Dit destijds onder protest van de oud- en toekomstig ministers voor LNV Mansholt en Veerman. ³ Daarnaast heeft de EU in de grondwet in 2005 opgenomen dat boeren competitief op de wereldmarkt zullen moeten zijn. Beide ontwikkelingen hebben ervoor gezorgd dat 'lage prijzen en zo min mogelijk regels' nu het adagium is, mede mogelijk gemaakt door de huidige landbouwsubsidies. Daarnaast worden er tegelijkertijd handelsverdragen afgesloten zoals CETA, EU-Mercosur en EU-Oekraïne die boeren blootstellen aan oneerlijke concurrentie met producten die niet aan de EU-eisen hoeven te voldoen. Dit omdat er op de huidige wereldmarkt geen eisen mogen worden gesteld op gebied van milieu, arbeidsnormen en dierenwelzijn. Het leidt ertoe dat boeren geen stabiele en kostendekkende prijzen krijgen en dus steeds moeilijker aan natuur- en milieudoelen kunnen voldoen.

De huidige generieke hectarepremies waren oorspronkelijk – gedeeltelijke! - compensaties voor doelbewuste prijsdalingen als gevolg van WTO-afspraken; voor graan en rundvlees in 1992, melk in 2003 en suiker in 2004. Logisch dus dat boerenorganisaties zich verzetten tegen verdere verlaging van deze directe inkomenssteun, en wil men liefst zo mogelijk milieuvoorwaarden verbonden aan deze subsidies, want die leiden tot nog hogere kosten. Ook worden maatschappelijke diensten die zij verrichten nog steeds onvoldoende beloofd.

1 Voedsel Anders NL is een netwerk van organisaties en individuen dat streeft naar duurzame en rechtvaardige voedsel- en landbouwsystemen van lokaal tot mondiaal niveau. We verbinden inspirerende praktijken en samenwerkingsverbanden bottom-up met top-down beleidsvoorstellen voor o.a. een rechtvaardig handels- en landbouwbeleid. Ons gezamenlijke manifest hiertoe is ondertekend door zo'n 70 organisaties. Zie www.voedselандers.nl

² Zie voor een handzaam overzicht van de beleidsveranderingen binnen het GLB sinds de oprichting in 1962: https://www.rli.nl/sites/default/files/infographic_1_-_veranderingen_europees_landbouwbeleid_in_vogelvlucht.png

³ *Liberalisering doet boer en milieu de das om; Voedsel wordt niet goedkoper als de prijzen dalen; Voorgestelde beleid leidt tot willekeur als ook tot fraude*, NRC, 1991 <https://www.nrc.nl/nieuws/1991/10/15/liberalisering-doet-boer-en-milieu-de-das-om-voedsel-6983662-a1209605>

Partijen die profiteren zijn de multinationale handel en verwerkende industrie en retail, die hun producten onder de kostprijs kunnen inkopen en via dumping wereldwijd kunnen afzetten. Daarnaast profiteren in de EU grote investeerders, grootgrondbezitters en boeren met veel grond die jaarlijks een vaste hectarepremie kunnen opstrijken. Er zijn helaas ook boerenorganisaties die samen optrekken met genoemde multinationale bedrijven, en het niet erg lijken te vinden dat door dit ineffektieve GLB, er steeds meer gezinsbedrijven voorgoed hun deuren moeten sluiten. Daarnaast werkt dit GLB en achterliggende vrijhandelsbeleid slecht uit voor het mondiale Zuiden en het klimaat. Dat laatste concludeerde onlangs ook de Europese Rekenkamer.⁴ Door vrijhandelsafspraken die leiden tot het afschaffen van importheffingen op o.a. soja, wordt er een groot beslag gelegd op natuurlijke hulpbronnen in het mondiale Zuiden wat gepaard gaat met natuurvernietiging en onnodig transport. Daarbij worden kleine boeren en inheemse volkeren aldaar vaak met geweld van hun land verdreven om plek te maken voor exportgerichte landbouw en veehouderij. Een vrijhandelsverdrag met Mercosur zal deze problematiek vergroten. Andere boeren in vooral Afrika krijgen te maken met de gedumpte EU overschotten, mede mogelijk gemaakt door de huidige GLB subsidies, die zijn 'gelegaliseerd' als niet-handelsverstoring door de WTO. Daarbij moeten Afrikaanse landen hun markten liberaliseren als gevolg Economic Partnership Agreements tussen de EU en ACP-landen. Dit onrechtvaardige beleid leidt tot migratie van gestopte boeren naar sloppenwijken en de EU.⁵

Helaas worden dit achterliggende beleid veelal buiten de huidige GLB-discussies gehouden. Politici proberen binnen het huidige voorstel van de Europese Commissie tot zo goed mogelijke uitkomsten te komen. Maar zelfs de doelstellingen uit de Farm to Fork-strategie uit 2020 vormen geen onderdeel van het voorlopige GLB-akkoord.⁶ En zo wordt er sinds 1992 doorgemodderd terwijl de urgentie op alle fronten enorm is.

Wij zagen hoe verschillende partijen in de Tweede kamer worstelen met dit incoherente beleid en de gevolgen daarvan, tijdens het GLB-debat (Landbouw- en visserijraad) op 23 juni en het plenaire twee minuten-debat op 24 juni:

- De VVD benoemt dat de melkprijs al decennialang te laag is, als argument voor de huidige subsidies. Maar vergeet dat dit doelbewust EU-beleid was: in 2003 gericht 30% verlaging van de melkprijs, een zachte landing in 2008 (uitbreiding van quota) en een uiteindelijke desastreuze afschaffing van de melkquotering in 2015.⁷
- SGP wil niet dat budget voor het Aanvalsplan Grutto ten koste gaat van de Pijler 1, want dan krijgen boeren nog minder via hun generieke hectarepremies.
- GroenLinks verzucht dat men twijfelt tussen genoeg nemen met kleine stapjes vooruit en ontevreden zijn over de stappen die uitblijven.
- D66 vindt dat het onzinnig is om dit beleid voort te zetten, roept op tot 100% doelgerichte subsidies, wil beprijzing binnen de voedselketen en roept minister Schouten en de EU op met de GLB-voorstellen terug naar de tekentafel te gaan.

⁴ <https://op.europa.eu/webpub/eca/special-reports/cap-and-climate-16-2021/en/>

⁵ *Europa wil migratie uit West-Afrika stoppen, maar ondermijnt tegelijk de ontwikkeling van de regio*, Bart Staes in MO, 2017, <https://www.mo.be/essay/europa-s-poging-migratie-uit-west-afrika-te-stoppen>

⁶ Voedsel Anders NL heeft deze F2F-voorstellen destijds geanalyseerd, legt daarin de link tussen klimaat- en handelsbeleid met het GLB en doet voorstellen tot verbetering. *Farm to Fork: Hoe kan de Europese voedselstrategie effectiever worden?*, Voedsel Anders, 2020, <https://www.voedselanders.nl/farm-to-fork-hoe-kan-de-europese-voedselstrategie-effectiever-worden/>

⁷ De Nederlandse Melkveehouders Vakbond waarschuwde al in 2007 dat dit een historische vergissing zou worden. <https://nmv.nu/wordpress/wp-content/uploads/2016/11/NMV-rapport-Afschaffing-vd-melkquotering-een-historische-vergissing.pdf>

Alternatief

Daarom doen wij een aantal voorstellen om de verbinding tussen GLB, handelsbeleid en de Farm to Fork-strategie te maken. Als afscheid genomen wordt van de huidige vrijhandelsverdragen en WTO-regels, kan de Europese markt zodanig gereguleerd worden dat boeren kostendekkend betaald worden voor hun producten die aan hogere milieu-, dierenwelzijns- en arbeidseisen voldoen. Dan kan bijna het gehele GLB-budget ook worden gebruikt om maatschappelijke doelen te behalen, via een hogere en kostendekkende beloning voor deze diensten door boeren en b.v. natuurorganisaties. Dit voorstel op gebied van handels-, landbouw-, milieu- en mededingingsbeleid ziet er als volgt uit: ⁸

1. Europese productiebeheersing en minimumprijzen binnen de akkerbouw (met name bij stapelbare producten als graan, suikerbieten en aardappelen) en de gehele veehouderij (melk, vlees en eieren), waarbij het aanbod door boeren wordt afgestemd op de vraag van vooral Europese consumenten. Jaarlijks kan dit aanbod flexibel worden aangepast op de veranderende vraag, op een manier vergelijkbaar met de eerdere melk- en suikerquotering. Ook zijn er minimale interventievoorraden nodig (Pijler 1) om schokken in het aanbod op te vangen. Zo krijgen Europese boeren weer stabiele kostendekkende prijzen en wordt de dumping in het mondiale Zuiden voorkomen.

2. Marktbescherming is nodig om een zo groot mogelijke Europese zelfvoorziening van voedsel en veevoer mogelijk te maken, met name op producten waarvoor in Europa alternatieven kunnen worden geproduceerd. Zo krijgt met importheffingen op soja en palmolie de Europese teelt van plantaardige eiwit- en oliegewassen eindelijk een kans en kan er worden toegewerkt naar échte kringlooplandbouw. Deze marktbescherming voorkomt ook dat er producten worden geïmporteerd die die niet aan de eisen voldoen die wel gelden voor Europese boeren, en die dus leiden tot oneerlijke concurrentie. Hiervoor moeten de huidige WTO-regels drastisch worden hervormd.

3. Verhoging van milieu- en dierenwelzijnseisen aan alle Europese boeren wordt mogelijk doordat via importheffingen oneerlijke concurrentie wordt voorkomen. Er kan dan ook een vergaande Europese ecotaks worden ingevoerd op fossiele brandstoffen (CO₂-tax), kunstmest en bestrijdingsmiddelen. Dit is in lijn met de Farm to Fork-doelen, zorgt voor een zo lokaal mogelijke voedselproductie binnen Europa en is een effectieve energiebesparings- en klimaatmaatregel. Ook economen als Mathijs Bouman erkennen dat effectief milieubeleid alleen mogelijk is als de EU haar markten beschermt, ook al is dat tegen de huidige WTO-regels. ⁹

4. Effectieve inzet van GLB-budget. Als genoemde maatregelen worden ingevoerd krijgen Europese boeren weer kostendekkend betaald voor een milieuvriendelijker product, en krijgen een inkomen uit de markt. Dan kunnen binnen het GLB de huidige algemene Europese hectaresubsidies aan de boer verdwijnen. Boeren die ervoor kiezen krijgen wel betaald voor groene en blauwe diensten die zij leveren aan de samenleving en die in lijn liggen met de klimaat-, biodiversiteits-, landschaps- en natuurdoelstellingen. Te denken valt aan betaling voor natuur- en landschapsbeheer (zoals landschapselementen en weidevogelbeheer), vermindering van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest, het verhogen van de organische stof in de bodem, om zo broeikasgassen op te slaan en stimulering van agro-ecologische landbouw en voedselbossen. Ook dient dit geld te worden

⁸ Zie ook het artikel Zonder hervorming EU landbouw- en handelsbeleid geen milieuvriendelijk en rechtvaardig voedselsysteem, Guus Geurts, 2019: <https://www.voedselenders.nl/zonder-hervorming-eu-landbouw-en-handelsbeleid-geen-milieuvriendelijk-en-rechtvaardig-voedselsysteem/>

⁹ <http://mathijsbouman.nl/pijnlijk-voor-liberale-economen-voor-een-effectief-klimaatbeleid-zijn-misschien-flinke-importheffingen-nodig/> en <https://fd.nl/opinie/1380747/hogste-tijd-voor-co2-belasting-op-vuile-import-ook-als-we-daarvoor-handelsregels-moeten-aanpassen-kqd1caiVtPza>

gebruikt om in bepaalde regio's - vanwege de stikstofproblematiek – veehouders met minder dieren een goed verdienmodel te bieden. Ook zijn er GLB-productsubsidies nodig om de teelt van gewassen zoals bonen, erwten, vlas en hennep te stimuleren.

Dit betekent dat binnen Pijler 1 bijna al het geld gaat naar ecoregelingen in plaats van de voorgestelde 25%. Dit ligt in lijn met het advies van de Raad voor de Leefomgeving, die voorstellen deze 25% te laten oplopen naar 80%.¹⁰ Daarnaast is zoals benoemd, beperkt budget nodig voor interventievoorraden en productsubsidies voor genoemde gewassen. In samenwerking met provincies, boeren- en natuurorganisaties kan worden gewerkt binnen een zo'n effectief mogelijke invulling en Nationaal Strategisch Plan, met oog op de doelen binnen de Farm to Fork-strategie. Maar de huidige tegenstand van boerenorganisaties om al het geld voor deze maatschappelijke doelen te gebruiken zal verdwijnen. Het gehele GLB-budget wordt zo veel effectiever ingezet, en kan dan zonder maatschappelijke kritiek worden behouden voor boeren, natuur en platteland.

5. De Wereldhandelsorganisatie wordt drastisch hervormd en wordt een VN-organisatie voor eerlijke handel. Voor landbouwproducten wordt voedselsoevereiniteit maatgevend, waarbij elk land of een regio als de EU voedsel mag laten produceren door de eigen boeren voor de eigen bevolking op een zo duurzaam mogelijke manier. Dat betekent dat importheffingen en productiebeheersing weer worden toegestaan. Ook worden er (weer) internationale grondstoffenovereenkomsten afgesloten voor tropische producten als koffie en cacao afgesloten, die leiden tot stabiele prijzen.

6. De oneerlijke marktmacht van (detail)handel en verwerkende industrie ten opzichte van de boer wordt aangepakt door verandering van het Europese en nationale mededingingsbeleid. Hierdoor wordt het verschil tussen consumenten- en boerenprijs zo klein mogelijk. Mochten voedselprijzen toch iets stijgen door genoemde maatregelen dan dienen de sociale uitkeringen verhoogd te worden.

7. Beperking van de huidige productie en consumptie van dierlijke eiwitten is nodig vanuit milieu- en gezondheidsoogpunt. Het instellen van een nationale vleestaks kan hierbij helpen. Veehouders kunnen door genoemde maatregelen een goed inkomen behalen met minder dieren. En daarmee biedt dit alternatief ook een bijdrage aan de oplossing aan de stikstofcrisis.

Tenslotte: De coronacrisis heeft de noodzaak om te komen tot meer regionale zelfvoorziening binnen continenten in essentiële basisbehoeften zoals voedsel, medicijnen en medische apparatuur, alleen maar groter gemaakt. De huidige klimaatcrisis maakt die urgentie alleen maar groter. Met het geschetste alternatief kan het internaliseren van milieu-, arbeids- en dierenwelzijnskosten in de consumentenprijs (zoals gewenst door o.a. D66) gecombineerd worden met een eerlijke en kostendekkende prijs aan boeren. Er kunnen zo bruggen worden geslagen tussen de belangen van boeren, natuur, milieu, dieren en het mondiale Zuiden. Dus ga terug naar de tekentafel, neem meer tijd en streef naar een effectief GLB dat boeren een eerlijk verdienmodel biedt, de leefbaarheid op het platteland en de toekomstige voedselzekerheid waarborgt, en bijdraagt aan Europese natuur- en milieudoelstellingen. Als deze kans verloren gaat komt er pas in 2027 een nieuwe kans en dat is onacceptabel met het oog op de huidige crises binnen klimaat, biodiversiteit, boerenstand en leegloop op het Europese platteland. We roepen u op daarbij nauw samen te werken met uw collega's van de Commissie Buitenlandse Handel en OS en de Commissie Economische Zaken en Klimaat en uw collega's binnen het Europees Parlement.

Door Guus Geurts, guusgeurts@yahoo.com voor Voedsel Anders, info@voedselanders.nl

¹⁰ Interview Jan-Willem Erisman bij Vroege Vogels, 27 juni 2021: <https://www.nporadio1.nl/podcasts/vroegevogels>

